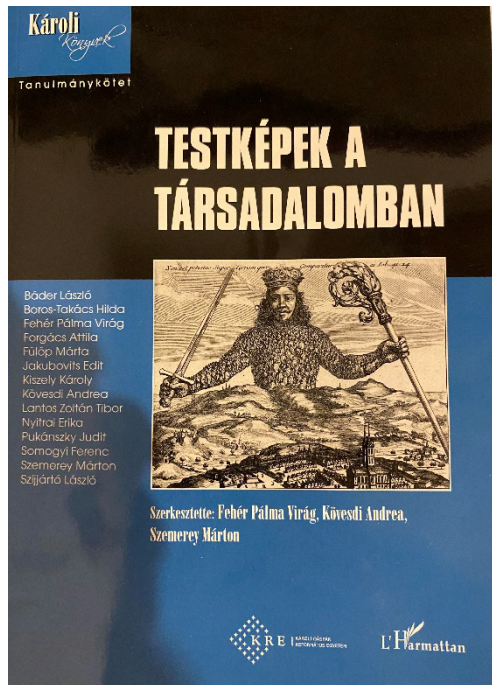

*BALOGH Gyöngyi*¹:

Fehér Pálma Virág – Kövesdi Andrea – Szemerey Márton
(szerk.): *Testképek a társadalomban*. Budapest, Károli Gáspár
Református Egyetem – L'Harmattan, 2023, 346 oldal

Bár modern és posztmodern társadalmunkat túlzott szexualitás, testorientált dominancia jellemzi, mégis korunk egyik meghatározó tapasztalata a saját testünktől való elidegenedés, a valódi testélmények hiánya. Születésünktől szerzett testélményeink lelkünkben tükröződnek, és ezeken keresztül határozzuk meg a világról való fogalmi rendszerünket. Testünk, testérzetünk, testképünk egy életen keresztül önmeghatározó referenciapont lehet a világ-mindenségben és a külvilágban való eligazodáshoz, és biztonságot adó bázis a kollektív tudattalan és a tudatos, reális világ metszéspontjában.

¹ BBTE, Alkalmazott Teológia, I év; református kórházlelkész a Kolozsvári Onkológiai Intézetben; e-mail: gybalogh@gmail.com.

Fehér Pálma Virág, Kövesdi Andrea és Szemerey Márton szerkesztésében 2023-ban megjelent könyv a *Testképek* sorozat második tanulmánykötete: *Testképek a társadalomban*, amely az egyéni alanyi testképszemlélettől elmozdul a testképnek a szociális környezettel történő interakcióinak a vizsgálatáig. Jóllehet a mindennapokban csak korlátozott mértékben vagyunk tudatában a mai kor testképének, adott és megmásíthatatlan az átélő számára, a pillanatnyi tapasztalat egyetlen lehetséges formája, amelyre reflektálni csak utólag, némi távolságból lehetséges igazán.

A kötet segít rálátni a testképalakulás folyamatára, az azt meghatározó jelenségekre az elsődleges testtapasztalatainktól kezdődően a társas viszonyok, a társadalom és természeti környezet hatása következtében, egészen a testképfogalom megjelenéséig és önálló tudományterületté való válásáig.

A kötetben megjelenő tanulmányok négy nagy téma szerint vannak csoportosítva, és fejlődépszichológiai, mélylélektani iskoláktól, a társadalomtörténet és a médiatudományok, a természeti környezet és a koronavírusjárvány-tapasztalatok prizmáján láttatja társadalmunk domináns testorientált szemléletét.

A Szemerey Márton tollából született *bevezető* tanulmány, *A testképfogalom társas és társadalmi keretei*, vázlatosan tekinti át a testképre irányuló elméletalkotás társas és társadalmi vonatkozásait. Ennek a vizsgálódásnak Schildernek mint a téma úttörőjének és első kiemelkedő szakértőjének munkássága ágyaz meg. Írásaiban újból és újból visszatérő alaptétel, hogy a testkép a jelenben szüntelenül változásban van a környezettel fenntartott kontaktus révén, ugyanakkor magában hordozza a múlt valamennyi jelentős eseményének lenyomatát. Ezen túlmenően olvashatunk a testképfogalom jelentésében bekövetkező hangsúlyeltolódásról, a nyugati kultúrkör történetében megjelenő kollektív testképalakzatokról, a testképfogalom jelentésrétegeiről. Az énkép kialakulását befolyásoló sokrétű és bonyolult testképhez még hozzákapcsolódik két egymással szorosan összefüggő pszichológiai megközelítés is: míg az egyik az énképet belülről, a testképből építi fel, a másik kívülről, a társas interakcióból indul ki, és abból építi fel az énképet.

Az *első* tematikus rész, *Testképek napjaink társadalmában*, három tanulmányban fókuszál a test, testkép és társadalom összefüggéseire. Fehér Pálma Virág *Merengések a testábrázolásról*, *testképek a művészetben* című tanulmányában a művészet nagyítóján fejlődéséről és formálódásáról a francia impresszionisták, a szürrealista alkotók műveiben, végül pedig a 20-21. század performansz ábrázolásai kerülnek részletes bemutatásra.

Az ötvenes évek testtabukorszakát követően az ábrázoló művészet számára a test munkafelületté válik, néhány évtized múlva nyersanyaggá, később pedig sérülékenysége révén a traumatizált testábrázolás válik meghatározó kifejezési formává, a jelenlegi alkotásokban pedig leginkább darabokra szedetten jelenik meg a test. A 21. század kapaszkodók nélkül maradt művészeinek a nehezen kimondhatóra mégiscsak az emberi test maradt az egyetlen kifejezési eszköze. A válságokra, hiányokra, a testhatárok elmosódottságára, a tudati beszűkülésre és széthullásra, a művészet és pszichoanalízis metszéspontján született testerápiai foglalkozások révén reflektálni lehet azokra a csomópontokra, ahol a test, a társadalom és a művészet érintik egymást vagy összefonódnak.

Az emberi test az ideálok és az ideális alakra való törekvés színtere is. A testkép meghatározásában ma a médiaplatformoknak jut extrém szerep, a testélmény és a test feletti irányítás az egyéntől teljesen a társadalom kezébe került, mintha testünk nem lenne része lényünknek. A cél, a tárgyiasító testszemlélet elsajátítása, vagyis testünkre egy kívülről szemével tekinteni, megtevesztő: úgy tenni magunkévá a kultúra testre és megjelenésre vonatkozó standardjait, mintha azok belőlünk származnának, továbbá a megjelenés kontrollálhatóságának hiedelmét akarják fenntartani, egy állandó testfelügyeletet. A testtárgyiasítás legsérülékenyebb célpontjai a reprodukzív időszakukat élő nők, beleértve ezt az időablakot még el nem ért fiatal lányokat is. A saját testtől való elidegenítés szomorú következménye a mindent elborító szégyenérzet, a nőiség szégyenérzettel való megélése, önértékelési zavarok, pszichés, mentális és kapcsolati nehézségek. A témának ezt a vetületét *Nyitray Erika* mutatja be részletesen *A menstruáló test egy, a testet tárgyiasító kultúrában* című tanulmányában.

Forgách Attila *Fogyókúrakultusz* című tanulmánya szintén a testideál témakörébe kalauzol minket, az őskori ábrázolások, az antik mitológia, a középkori művészetek történeti áttekintésén keresztül juttat el napjainkig. Az évezredek át túlélésre, a zsírréteg tartalékolásra fókuszáló emberiség az elmúlt hatvan évben a tartós bőség eredményeként tömegesen és extrém módon túlsúlyossá vált. Ezért ma a legerősebb társadalmi üzenet a soványság, a karcsúság mint a boldogság és a siker egyetlen feltétele. Az ön- és testkontroll igénye filozófiai, művészeti és társadalmi mozgalmakat inspirált, a soványság jelenségének gazdasági, kibernetikai, tömegkommunikációs aspektusai vannak. A fogyasztással összefüggő civilizációs krízis, amire a szerző rámutat, magyarázat lehet a bizonyos szempontból adaptívnek tekinthető evés- és testképzavarok egyre tömegesebb megjelenésében.

A testkép archetipikus, vizuális és képzeleti vonatkozásait a könyv második tematikus része négy tanulmányban tárgyalja, az ösképek archetipikus rétegétől, a mediatizált társadalmi kommunikáció képi világán át egészen a valóságtól elrugaszkodó, belső képzeleti képektől uralt tudatállapotokig.

Kövesdi Andrea *Az archetípusok tükröződése a testképben* című tanulmányában kísérletet tesz a testkép tartalmának komplexebb megközelítésére. A kép mélylélektani szempontból a pszichés energia megnyilvánulásának a specifikus formája, a mentális tartományig, a verbális kifejezésig (testkép–lélekkép–istenkép) azonban az érzelmi rendszer aktiválásával, asszociációk révén jutunk el. Jung értelmezésében az archetípusnak, a mindig létező pszichés energiának meghatározó szerepe van az individuáció folyamatában: az archetípusok útjelzőként segítik a fejlődést, és a képzeleten keresztül táplálják. Ezzel ellentétben a mobiltelefonnal közvetlenül elérhető közösségi felületek, az eltérő képi kommunikáció és szűrőhasználat, a képmanipuláció, a testélmény hiánya egy avatárvilágba vezeti használóját, és hozzájárul egy pszeudokép kialakulásához, ezáltal felerősítve a patológiás irányokat a serdülő- és fiatalkori személyiségfejlődésben.

Szintén a mélylélektan szempontjait veszi figyelembe Boros-Takács Hilda *A női tárgyiasított testtudat archetipikus vonatkozásai* című tanulmánya is, amely a női szerepmodell sérülését és ambivalenciáját mutatja be olyan várandós és újdonsült anyák szemléletes példájával, akik engednek a társadalmi tökéletesedési modellnek. A társadalom által közvetített eszményi képpel szembemegy az analitikus pszichológia terminológiájában használt individuációs folyamat, amely az eszményített ideál helyett az egyén önmagává válására, belső kibontakozására helyezi a hangsúlyt. Az idealizált társadalmi anyaképpel ellentétben az individuummá válás kollektív célokat mozdít elő, ami a női testről való gondolkodás reparációját tudja nyújtani.

Mint fentebb már szóba került, a testünkhöz való belső viszonyuláshoz aligha nyújt a jelenkor társadalmá bármiféle ösztönzőt, sőt az információs technológia eszközei által az attól való elidegenedést szorgalmazza, tágra nyitva a kaput a diszkomfortérzéstől, a hangulati, szorongásos vagy táplálkozási zavarokon túl a súlyos önértékelési problémákig. Testünk médiaplatformok által ellopott otthonosságát, kizsákmányolását részletekbe menően mutatja be Pukánszky Judit *A közösségimédia-használat és testkép kapcsolata* című tanulmánya. Rámutat a szelfi-megosztás hatásaira, a *fat talk* mint a megjelenéssel kapcsolatos diskurzusok egyik formájára, a *fitspiration* és *thinspiration* tartalmakra és

képaláírásokra. A tanulmány választ keres arra, hogy mi is jellemzi valójában azokat a személyeket, akik testi elégedetlenség fokozódásával reagálnak a közösségi médiából érkező információkra és ingerekre, elvezetve végül az olvasót a testképvédelem lehetőségéig is.

A második tematikus rész utolsó tanulmányában, *Testtapasztalat a társadalmi valóságon túl: A testkép változásai szkizofrénia, pszichózis és elalvás során* (Szemerey Márton), a mentális zavarral küszködő személyek (szkizofrénia, pszichotikus zavarok) élményvilága, bizarr testképváltozásai kerülnek elsősorban a fókuszba, amelyek nagyon hasonlítanak azokhoz a testtapasztalatokhoz, amelyeket alvás, illetve eszméletvesztés esetében egy egészséges személy is átél. A tanulmányban a testkép főbb változásainak rendszerező leírása után a legfontosabb olyan elméletek kerülnek áttekintésre, amelyek az idegrendszer és a személyiségműködés tágabb keretébe ágyazva igyekeznek értelmezni e változásokat. A testkép itt vizsgált patológiás és egészséges változásai ebben a vonatkozásban önmagunkon túlmutatva rálátást engednek a személyiség alapjánál ható összetettebb mechanizmusok némelyikére is.

A könyv *harmadik* tematikus részét, *A testkép mint a társadalom metaforája*, Szemerey Márton *Az elképzelt közösségek fiktív testképe: A politikai test* című tanulmánya nyitja, amelyben a testkép a társadalom metaforájaként jelenik meg. A metaforák nyelvi sajátosságai, a test koronként változó metaforái, a testi létmód és a kognitív metaforák közötti kapcsolat általános ismertetésén túl a társadalmat organizmusszerűen, az emberi szervezethez hasonlóan láttató tágabb metaforacsoporttal foglalkozik a tanulmány. A politikai test metaforájának mint a „mindenkor fennálló társadalmi rendnek” az európai kultúrkörben lezajlott fejlődése néhány lényeges ponton az ösztársadalmi változások tükrében kerül értelmezésre, végül pedig a testkép és a politikai test metaforájának tulajdonságait hasonlítja össze a tényleges, lélektani értelemben vett testkép jellemzőivel.

A társadalmi test metaforáján túllépve, a természet, a táj testébe lépünk, mint emberlétünk legtermészetesebb közegébe. Vitathatatlan, hogy testünk a természet szerves része biológiai, fizikai és filozófiai értelemben egyaránt, és lenyűgöző a hasonlóság, amit a testi vetületekben és a természeti világ testképszerű ábrázolásaiban felismerünk. Kiszely Károly és Fehér Pálma Virág *Nagyobb testünk a természet: Hol van az ember a természet élő szövetében?* című, valamint Báder László *Az élő táj egészsége – a klímaszorongástól a teremtő cselekvésig* című tanulmánya a test élővilágának és társas környezetének megismerését célozza meg, vizsgálja az ember és természet viszonyát sokféle, de mégis

egységes megközelítésben. Életminőségünk szempontjából elengedhetetlen szempont a minket körülvevő táj minősége, különösen a vízellátás és a környezet hőszabályozásának kérdését illetően. Kultúránk számára figyelmeztető üzenetet is megfogalmaznak a szerzők, és felhívják a természethez fűződő viszonyunk felülvizsgálására és ösztársadalmi felelősségünkre, amelyben az ember csupán katalizátor lehet.

A könyv *negyedik* tematikus része, *Koronavírus, test, társadalom*, egyrészt szerkesztőink koronavírus-megéléseit, -meglátásait, -útkereséseit összegzi *A korona-időszámítás aktuális kérdései* című tanulmányban, ugyanakkor reflexiók szintjén megszólaltatja a témában jártas magyarországi egészségügyi és tudományos élet szereplőit is (lásd Fülöp Márta, Jakubovits Edit, Lantos Zoltán Tibor, Szíjjártó László reflexióit). Az elvesztett biztonság élménye, a járványhelyzettel együtt járó változások számos ponton kezdték ki külső és belső viszonyainkat, mindenekelőtt a testkapcsolatot, önazonosságunk és alanyiségünk végső alapját. A korona-időszámítás beköszöntével nemcsak egy globális, demográfiailag megváltozott világ várja tőlünk a rugalmas alkalmazkodást, a pozitív üzenetet, a megoldást, hanem veszteségektől és kiszolgáltatottságtól bizonytalan atmoszférában kell keresni az „új normalist”, elindulni egy új normalitás felé. A Fehér Pálma Virág, Lantos Zoltán és Somogyi Ferenc által szerzett *Krízis és katarzis* című tanulmány kiindulópontját, amely egyben a kötet utolsó, átfogó írása, a társadalom beteg teste szolgáltatja, amelyben a szerzők katarzist keresve kitekintenek a lehetséges megoldások felé. Egy mindent leuraló és pusztán egyéni érdekeket szolgáló kapitalista versenyszellem világkríziséből, amely kizsákmányolta a természetet, félreseperte az embert, egy olyan együttműködő társadalom felé való törekvés hozhat „megoldást”, amelynek fő vezérelve az értékteremtés az ember középpontba állításával. A szerző ugyanakkor hangsúlyozza, hogy radikális szemléletváltásra van szükség, amelyet egy új, világszintű etika eredményezhet. A szelíd változásnak a kulcsa a sokféleségben és az élet tiszteletében rejlik: keressük azt az egészség szempontjából például egy testtudatos életben, a természetben, mint egy életképes élőrendszernek a védelmében, vagy gazdasági-politikai szempontból olyan társadalmi-technikai innovációkban és kihívásokban, amelyek emberléptékűvé teszik a technikát, pártolják az emberek egyenlőbb hálózatba való szerveződését, megcélozzák a társadalmi közösségek jobb működését, és védik a családot, mint a társadalom legfontosabb lelki-szellemi integrációt és tradíciót fenntartó aleggységét.

Korunk testképére, akárcsak testi megéléseinkre, csak bizonyos fizikai és időbeni távolságból lehetne igazán objektíven rátekinteni, a tanulmánykötetnek mégis érdeme, hogy jelenünk testorientált gondolkodását a különböző tudományterületek megszólaltatásával, mintegy csokorban tárja elénk, gazdagítva ezáltal olvasóját nemcsak szemléletmódjában, hanem egyéni megtapasztalásaiban és szakmai működésében is. A kötet, közel hozva a test(kép) valós közegét, társadalmi beágyazottságát, releváns társadalmi kérdések elemzésébe enged betekintést, és impulzusokat ad a tovább gondolásra és cselekvésre. A keresztyén gondolkodásban is oly hangsúlyos test, testiség, testkép kultúrtörténeti szempontból említésre kerül ugyan a könyvben, a mély teológiai reflexiók azonban a tudományos vizsgálódásnak egy másik területébe tartoznak. Mégis hasznos olvasmány lehet azok számára, akik ilyen határterületen gondolkodnak és munkálkodnak.